

HET VOLGEN VAN EEN
EENPERSOONS FANFAREORKEST
met tien tips voor op weg

Anton de Goede



HET VOLGEN VAN EEN
EENPERSOONS FANFAREORKEST
met tien tips voor op weg

Anton de Goede (Velsen, 1956)

Anton de Goede is journalist en programmamaker. Voor de VPRO maakte hij onder meer de podcasts Een dik uur Ischa op de radio over Ischa Meijer en Lees dees waarin hij vergegen klassiekers uit de wereldliteratuur belichtte.

Als radioman ontmoette hij meermaals Heere Heeresma (1932-2011), de schrijver die bekend is van titels als 'Een dagje naar het strand', 'Zwaarmoedige verhalen voor bij de centrale verwarming' en 'een jongen uit plan Zuid'. Heeresma's brieven aan de Goede werden in 2000 gebundeld in het boek 'Vlieg vogel, vlieg met me mee tralala'. Onder regie van John Albert Jansen zond de EO-televisie in 2022 de documentaire 'En de naam is Heeresma' uit, waarin De Goede is te zien als Heeresma-biograaf in spe. Eerder dit jaar verscheen bij uitgeverij Van Oorschot in dundruk de bloemlezing Heeresma Houdbaar, waarvoor hij het beste, gekste en ontroerendste uit Heeresma's verhalen selecteerde. Volgend jaar zal van de Goede de biografie 'Het boek Heeresma' verschijnen bij de Arbeiderspers. In zijn lezing bespreekt hij de genoegens én de valkuilen die er bij het biograferen komen kijken.

Uitgave: Stichting Literaire Manifestaties Enschede

© 2024 Anton de Goede

Foto's op omslag komen uit foto-archief Museum Hengelo

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

32^e Drienerwoldelezing, 24 november 2024
Anton de Goede

De SLME houdt jaarlijks een Drienerwoldelezing; een niet eerder gepubliceerde lezing van wetenschappelijk gehalte over een literair of aan de literatuur verwant onderwerp.

De tekst van de lezing wordt in essayvorm uitgegeven door de SLME en toegestuurd aan de vrienden en andere begunstigers van de Stichting. Daarnaast wordt ook een presentemplaar gezonden aan de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag. Overige geïnteresseerden kunnen het essay bestellen via info@slme.nl. Kosten € 7,50 per stuk. Dit geldt ook voor de lezingen uit voorgaande jaren, waarvan nog een beperkte voorraad beschikbaar is.

Een overzicht van de Drienerwoldelezingen sinds 2000 kunt u vinden op de SLME website: www.slme.nl

Ook kunt u op deze website verdere informatie vinden over de SLME.

HET VOLGEN VAN EEN EENPERSOONS FANFAREORKEST

met tien tips voor op weg

Anton de Goede

Mooi om me hier vanmiddag welkom te weten voor mijn verhaal over het schrijven van een biografie. Zelf werk ik al een aantal jaren aan een biografie van de schrijver Heere Heeresma. Ook leuk trouwens om in Enschede te zijn, zo vlak bij Oldenzaal, waar mijn moeder werd geboren en waar ze opgroeide aan de voet van de Plechelmus-basiliek. Overigens in een niet godsdienstig gezin.

Een verhaal over het schrijven van een biografie, in het bijzonder die van Heere Heeresma, was het verzoek van het geacht bestuur van de Drienerwoldelezing, en daar zei ik meteen een ‘JA GRAAG!’ op! Maar was ik niet te snel?

Bén ik wel een biograaf? Ik ben iemand die decennialang voor de Publieke Omroep werkte, die programma's maakte, documentaires, podcasts... Ik geloof dat de biograaf en wetenschapper Hans Renders, een gezaghebbend persoon in Biografie-land, gezegd heeft dat je je pas biograaf mag noemen nadat je minstens drie biografieën hebt afgerond. Kleine kans dat mij dat ooit gaat overkomen.

Natuurlijk kan ik wel een aantal *do's and don'ts* proberen te geven, hoe pak je zoiets aan, en welke valkuilen moet je vermijden, maar, zo vroeg ik mij in de aanloop naar deze middag af, is dat eigenlijk niet te prematuur? Het boek moet nog verschijnen! Wie zegt dat ik geen broddelwerk ga leveren? Op de *do's and don'ts* van een prutser zit niemand te wachten. Maar

vooruit, zonder geluk valt niemand van het dak, schreef Jan Hanlo al, en uiteindelijk heb ik tien tips bedacht die volgens mij relevant zijn voor de biografie in spe.

En ik mag dan geen ervaren biograaf zijn, wel ging ik in mijn radiowerk altijd op zoek naar verhalen. En een biografie is natuurlijk in de eerste plaats een verhaal. Een reeks verhalen, samen uitmondend in een levensverhaal. En dat brengt mij op mijn eerste advies, het maken van een biografie begint met:

1. Het zoveel mogelijk verhalen ophalen, door te lezen en door mensen te laten vertellen.

Dat ik iemand van de interviews en van de radio ben dat zal waarschijnlijk in de biografie wel naar voren komen. Ik zal veel mensen aan het woord laten. Zo is ook precies mijn afspraak met de Arbeiderspers geweest: ik heb zo veel verhalen verzameld over de curieuze schrijver Heeresma, dat moet een fraai boek opleveren. Samen met filmer John Albert Jansen zijn we eerder ook al op zoek geweest naar verhalen voor een documentaire op tv. (*1)

Zo ook heb ik bijvoorbeeld Bert Sliggers leren kennen. Een mooie kerel. In 2019 was in de 'Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience' in Antwerpen een expositie te zien over 'Porno, pulp & literatuur'. En Sliggers was een van de organisatoren, hij is kenner en verzamelaar van pornografie, veel van zijn boekencollectie schonk hij enkele jaren geleden aan de Koninklijke Bibliotheek. In een interview bij genoemde expositie liet Sliggers zien hoe belangrijk het is 'om het verleden niet met een hedendaagse bril te bekijken'. Ter illustratie vertelde hij (*2) over de toen net verschenen biografie van Jan Wolkers, ooit zijn grote literaire held. Hij

had al zijn boeken, maar bij het lezen over zijn leven ontstond het beeld van een man waar Sliggers niet blij van werd. Wolkers bleek gewelddadig en vrouwonvriendelijk. Hoezeer we in andere tijden zijn beland beseftte hij eens te meer toen hij terugdacht aan de verfilming van Turks Fruit in 1973: 'Toen die film werd gelanceerd, zijn foto's genomen van Wolkers die vol met zijn hand de borst van actrice Monique van de Ven betast. En het was net die foto die verscheen in alle kranten als promo voor de film, alsof dat normaal was!' Inderdaad inmiddels onvoorstelbaar.

Dankzij Sliggers beseftte ik nog eens goed, en dat is mijn tweede punt dat ik wil noemen, hoe essentieel het is om

2. een levensverhaal te schetsen tegen de achtergrond van de tijd.

Een van de bekendste boeken van Heere Heeresma is 'Han de Wit gaat in Ontwikkelingshulp', uit 1972. Aan dat boek bewaren velen van mijn generatie fijne herinneringen. Maar het is zeker niet ondenkbaar dat het herlezen van het boek nu op een teleurstelling uitloopt.

Als dat zo is, zal mijn verdediging zijn: een boek kan klassiek zijn, ook als het niet tijdloos is.

Essentieel voor de tijd waarin Heeresma publiceerde was dat seksuele interesse en het schrijven over het afwijkende en het perverse van belang was. Gerard Reve, Jan Cremer, Hugo Claus, Jef Geeraerts en Louis Paul Boon schreven er openlijk over. Er werd ook een strijd tegen de burgerlijkheid geleverd, misschien moeten we spreken van kleinburgerlijkheid.

Hoe kwam ik eigenlijk bij die pornoverzamelaar Bert Sliggers terecht? Wel, een van de takken van sport waar Heeresma zich mee heeft ingelaten was het schrijven van porno, in de jaren 1968-1970. Hij schreef boeken

als Een hete ijssalon en Gelukkige paren. In de jaren tachtig waren dat boeken waarvan er honderdduizenden zijn verkocht. Overigens zijn die boeken ook wel ‘genre-parodieën’ genoemd en onderscheiden ze zich van pure, platte porno. Sliggers was ook copromotor van Karen van Hove die een proefschrift schreef dat kortweg ‘Tussen pulp en literatuur’ heette en mede over Heere Heeresma ging (*3)

In mijn biografie moet daar natuurlijk aan gerefereerd worden. Ook hier weer is het belangrijk om vooral de verhalen hierover op te tekenen. Bijzonder zal zijn het verhaal van de Vlaamse porno-uitgever Walter Soethoudt over zijn ontmoetingen met Heeresma eind jaren zestig. En ik wil u nu alvast het verhaal van Dick Welsink niet onthouden. Bijna niemand kent de naam Dick Welsink, maar de Nederlandse literatuur is hem veel dank verschuldigd, en de Heeresmakunde al helemaal. Hij maakte namelijk de meest uitgebreide bibliografie van Heere Heeresma, toen hij conservator was van het Haagse Letterkundig Museum, het tegenwoordige Literatuurmuseum. In de jaren tachtig en negentig heeft hij zich enorm uitgesloofd om die bibliografie gefikt te krijgen op, toen nog, een kaarten-systeem. Voor een biograaf natuurlijk fantastisch dat er zo’n bijna wetenschappelijk verantwoorde lijst van uitgaven is gemaakt, met allemaal relevante gegevens. En zo kom ik op een derde belangrijke les voor een biograaf:

3. Oriënteer je goed in wat er al over iemand bekend en geschreven is, want voor je het weet zit je werk te doen dat iemand anders al eerder heeft gedaan. Een gemene valkuil!

Maar ook bij Welsink was ik vooral benieuwd naar het verhaál dat er aan die bibliografie kleefte. Ronduit gelukkig werd ik danook van de mail die hij vorig jaar aan mij stuurde waarbij hij mij op mijn wenken bediende.

Heere Heeresma, die bekend stond als een zonderlinge figuur, licht onberekenbaar, als een ruziezoeker ook, bemoeide zich persoonlijk met dat overzicht dat Welsink ooit aanlegde, wat door de laatste niet geheel ontspannen werd ondergaan. De nu volgende herinnering van Welsink zal ik graag opnemen in mijn biografie. Hij schreef op 7 augustus 2023 het volgende:

‘Heeresma kwam met enige regelmaat op bezoek in het museum en bracht dan iedere keer dozen met boeken mee wat het voor mij eenvoudig zou maken om aan de bibliografie te werken. Wanneer precies weet ik niet meer, maar op een bepaald moment kwam hij, in gezelschap van zijn zoon (die er het zwijgen toe deed), op bezoek in de werkkamer van collega Charlotte de Cloet en mij. Ik was een beetje beducht voor hem, Kees Lekkerkerker (4*) had mij verteld dat er bij een van de bezoeken die hij aan Heeresma had gebracht een pistool of revolver op tafel had gelegen waarmee Heeresma een beetje achteloos begon te spelen. Heeresma van zijn kant, bekeek mij argwanend, alsof hij wilde peilen wat voor vlees hij in de kuip had.’

En Welsinks mail vervolgt: ‘Een van de eerste dingen die ik Heeresma vroeg was waarom hij destijds voor het museum verborgen had dat er onder diverse pseudoniemen in de jaren 1968-1970 in Antwerpen een reeks (pseudo)pornografische boeken van hem waren verschenen die dus in de bibliografie op de kaarten ontbraken. Daarop antwoordde hij, terwijl hij naar voren leunde: ‘Maar meneer, die waren verbóden!’ En op mijn vraag waarom hij die boeken geschreven had, zei hij: ‘De keukentafel wiebelde.’ Toen ik hem niet begrijpend aankeek, legde hij me uit dat die uitdrukking uit zijn jeugd stamde. In het ouderlijk huis stond een tafel in de keuken die niet stabiel was. Daarom werden er onder een van de poten enkele dubbeltjes gelegd. In die tijd had je nog een gasmeter in huis waarin je om de zoveel tijd een dubbeltje moest doen om gas te krijgen.

Als je moeder stond te koken en het gas lager begon te branden, moest je dus snel een dubbeltje in de meter doen. En wanneer er weer eens wegens geldgebrek geen dubbeltje meer in de portemonnee zat, moesten de dubbeltjes onder de tafelpoot uitkomst bieden.’ Aldus de mail van Dick Welsink (*5).

U begrijpt hoe verrukt ik was met deze herinnering. Werken aan een biografie van iemand die overleden is, Heeresma stierf in 2011, 79 jaar oud, betekent ook dat je haast moet maken met informatie verzamelen bij mensen die hem nog meemaakten, want misschien wel meer dan bij welke schrijfklus ook besef je als biograaf dat ons leven kortstondig is als gras. Het wordt mij voortdurend ingepeperd.

Ik kom hierop, omdat deze Dick Welsink, amper een jaar nadat hij de zojuist genoemde mail aan mij schreef, over die wiebelende keukentafel, op 25 augustus jongstleden, is overleden. We gedenken hem. Mijn vriend en meedenker John Albert Jansen, de regisseur van de Heeresma-documentaire van twee jaar geleden is ook al, in januari dit jaar, overleden. Ook aan John denk ik veel.

Deze verdrietige ervaringen brengen me bij mijn vierde inzicht:

4. Als je werkt aan een biografie van een nog niet zo lang geleden overleden persoon: maak voort met je research! Om de fraaie verhalen aan de vergetelheid te ontrukken. Het is alsof we voor de dood uit hollen.

Natuurlijk zijn er boeken die je tot voorbeeld kunnen dienen bij het maken van een biografie. Ik werd jaren geleden getroffen door een even beknopt als goed boek over Ischa Meijer, gemaakt door Gijs Groenteman

(*6). Hij interviewde mensen over Meijer, tikte die interviews uit, en volstond bij het samenstellen van het boek met het geven van citaten van die geïnterviewden. Thematisch gerangschikt. Een helder procedé, in het geval van Ischa Meijer werkte dat uitstekend omdat er in Meijers omgeving nogal wat intelligente en taalvaardige connecties waren te vinden die goed over Meijer konden vertellen. Zo zie je dat de omstandigheden en de persoon in kwestie vaak bepalen welke vorm voor een biografie het meest geschikt is. Als ik mijzelf uit de biografie die ik nu maak zou weglaten zou ik denk ik iets essentieels overslaan: ik had zelf contact met Heeresma, ik correspondeerde met hem, en maakte hem meermaals mee.

In de tijd bij de VPRO dat ik radiomakers begeleidde bij het maken van documentaires heb ik vaak geadviseerd: gebruik ook je eigen stem, je bent zelf een personage, ook nog eens gratis. Er is enige moed voor nodig, en je moet het niet overdrijven maar een van mijn tips, ook voor biografen, is beslist, en dat is dan tip 5:

5. Durf een personage te zijn

Dan iets over psychologiseren. Psychologiseren in een biografie is onvermijdelijk, en zelfs ook wenselijk. Want je wil van een biograaf een interpretatie, een visie. Misschien zelfs dat een uitstekende biograaf eerder romancier is dan biograaf. Maar hierbij geldt: maak het niet te bont. Ik mailde over dit onderwerp met schrijfster Nicole Harmsen, zij is bezig met een dissertatie over schrijver, uitgever en biograaf Wim Hazeu. Wim Hazeu, weer iemand die ons onlangs is overleden. Groot biograaf van Achterberg, Vestdijk, Slauerhoff, Lucebert, gelukkig heb ik ook hem nog kunnen spreken over Heeresma, die hij jarenlang heeft uitgegeven. Hij heeft mij bovendien een enorm omvangrijk knipselarchief over Heeresma

geschonken waar ik dankbaar gebruik van maak.

Nicole wees me erop dat er over psychologie en biografie veel is geschreven. In 2007 bracht het Biografie Instituut over dit onderwerp een bundel opstellen uit (7*). Hazeu schreef daarin onder meer: 'Ja, een biografie is altijd een beetje psycholoog. Dat wil niet zeggen dat het omgekeerde ook het geval is, dat een psycholoog altijd een beetje biografie is. Een beetje psycholoog, het gaat om de nuance. De biografie die geen psycholoog is maar wel de pretentie heeft psycholoog te zijn, is in mijn ogen een kwakzalver.'

Over psychologiseren gesproken. Ik sprak laatst een psychotherapeute over Heere Heeresma, vertelde haar uitgebreid over hem, over zijn eeuwige conflicten met critici, met uitgeverij, met familieleden, en ook vertelde ik het wonderlijk te vinden dat hij op het eind van zijn leven behoorlijk eenzaam en alleen was en uitgeremd toen op de een of andere manier rustiger werd en misschien zelfs gelukkiger dan ooit. In zijn brieven signaleert hij dat zelf en dat hij daar zelf van staat te kijken. De therapeute, die ook psychoanalytica is, hoorde mij aan en zei, met veel slagen om de arm: 'Zou Heeresma een vorm van autisme hebben gehad? Misschien zou dat verklaren waar dat vele botsen met anderen vandaan kwam, en ook misschien dat hij uiteindelijk het meest op zijn gemak was in zijn eentje.'

Zou ik die suggestie moeten opnemen in mijn biografie? Wie weet. Hazeu stelt, zo vat Nicole Harmsen samen, dat de psychologie wel degelijk hulpmiddel kan zijn maar dat je ervoor moet waken dat deze niet leidend en beperkend wordt en 'het zicht op het creatieve proces, op de bronnen, op de afkomst en het milieu, vertroebelt.' Waarvan akte.

Nicole schreef: 'Ik blijf het ingewikkelde materie vinden. In mijn onderzoek houd ik me natuurlijk aan de feiten, maar het interpreteren is noodzakelijk, en zo nu en dan psychologiseren onontkoombaar.' Zo kom ik samen met haar op punt 6:

6. Psychologiseren moet, maar wel met mate

Het idee van uitgeverij Van Oorschot om voorafgaand aan mijn biografie eerder dit jaar Heere Heeresma in een dunderuk-deel (*8) te brengen, kwam als geroepen: aan mij was het eerbare verzoek om een selectie te maken, waarvoor ik Heeresma's hele oeuvre nog eens doorspitte op zoek naar verhalen die de tand des tijds hebben doorstaan. Daarbij kwamen twee thema's bovendien. Allereerst de Bijbel, opmerkelijk genoeg in veel literaire kritieken over Heeresma's werk genegeerd. Was Heeresma een gelovig man? Hoe zag zijn geloofsovertuiging er dan uit? Ten tweede zijn jeugdervaringen uit de Tweede Wereldoorlog.

Die oorlogsherinneringen legde hij vast in het boek *Een jongen uit plan Zuid* (2005), waaruit in Heeresma Houdbaar een keuze is afgedrukt. Dat dat boek een vervolg was op een tekst die hij al in de jaren vijftig schreef, 'Het geval Schlesinger', is amper bekend. Het beklemmende autobiografische verhaal, geschreven door de jonge Heere, en destijds gepubliceerd in het tijdschrift *Maatstaf*, is in Heeresma Houdbaar voor het eerst in boekvorm verschenen.

In sommige in die selectie opgenomen teksten maken we ook weer kennis met Heeresma's heerlijke gevoel voor ironie. Daarnaast zal Heeresma de geschiedenis in gaan als, zoals schrijfster Monika Sauwer hem eens typeerde, 'een observator met een grote kennis van uiteenlopende levensgebieden, van de gekwelde eenling, dronkaard, angstlijder, fetisjist of psychoticus in wie hij zich op papier griezellig goed kon inleven.'

Wat me brengt op tip 7:

7. Bepaal voor jezelf wat de kern van iemand is... en houd dat in de gaten bij het samenstellen van je boek

Als achtste punt wil ik opwerpen: in een biografie, en helemaal in de biografie van een schrijver, willen we natuurlijk graag de gebiografeerde zelf tegenkomen. Gelukkig kan dat bij Heeresma uitstekend, want er valt veel fraais uit vooral zijn brieven te halen. Hoe een biografie aan te pakken begint voor mij bij, zei ik bij punt 1, het zoveel mogelijk verhalen ophalen. Maar ik vergat te zeggen dat, helemaal bij een schrijver, het werk van de auteur in kwestie de belangrijkste bron is. Voordat ik zo meteen ter illustratie Heeresma zelf aan het woord laat, luidt mijn achtste advies:

8. Wees als biograaf niet te parmantig en geef de gebiografeerde zelf een stem.

En om de daad bij het woord te voegen wil ik daarom nu een vrolijk citaat geven van Heeresma, te vinden ook in Heeresma Houdbaar, getiteld 'Een nabetrachting'. Hij levert hier een prachtig zelfportret in enkele regels. Hij schetst zich als 'een eenpersoons fanfareorkest, dat in winderig, regenachtig weer en na zessen in verlaten winkelcentra de sterren in het glas en uit de etalages speelt'.
Want 'zo is het leven'.

Heeresma vervolgt in deze tekst dan met de vraag, ik citeer: 'Wat is daarnaast de literatuur? Dat is ook maar een religie, een geloof dat men kan verspelen. Een nering slechts in de kleren van de keizer. Ga dus uit mijn ogen, gij literatuur die slechts bestaat bij enige op niets berustende afspraken die onderling verwisselbaar zijn en onderhevig aan de trend van het moment. En bied ruimte voor het schrijverschap, dan hier dan daar

in de wereld. Dat eenpersoonsorkest met de bekkens tussen de knieën, de hiel bedient de trom, op het hoofd een krans van bellen en op de buik de bombardon.'

En let nu op wat Heere dan over zichzelf schrijft en wat ik me als biograaf dagelijks realiseer:

'Dezulken wekken wrevel op bij het voorbijgaan maar men wéét tenminste dat ze passeren. En pas nadat ze voorbij zijn, zal niet alleen de rust zijn weergekeerd maar ook iets van melancholie bij de winkelenden bespeurbaar wezen. Dus *laat ons voortgaan kind'ren, want d'avond is nabij. Het zonlicht mag niet hind'ren in deze woestenij.*'

Heeresma liet zich niet sturen. Hij was dwars, en kon hondsbrutaal zijn; én ongelooflijk grappig. Daarbij speelt nog iets: hij zoog altijd van alles uit zijn duim.

Voor een biograaf is dat lastig, want als je de gebiografeerde zélf al niet kunt vertrouwen, waar blijf je dan?

Nu is het natuúrlijk zo dat elke schrijver de lezer voor de gek houdt. Gerrit Komrij schreef: 'Er wordt van de schrijver zelfs verwacht dat hij de lezer voor de gek houdt. Want, de ware lezer, de echte, de pure, is uit op vuurwerk, koorddanskunsten en konijnen uit de hoge hoed. De schrijver is de potsenmaker die de lezer uit de halfslaap houdt. Een wijze nar af en toe, maar een nar.' (*9)

En natuurlijk heeft Komrij gelijk, alleen, Heeresma maakte het wel bont, en fantaseerde er ook lustig op los als men dacht dat i serieus was.

Voorbeeldje: In een folder van de bibliotheek Apeldoorn wordt zijn optreden in een serie lezingen aangekondigd, voor donderdag 25

september 1997. Hij zal zich daar samen met zijn zoon, Heere Heeresma Junior, laten interviewen. Heeresma heeft voor de aankondiging een biografietje opgestuurd die door de organisatoren keurig is afgedrukt in een folder. Daarin lezen we:

'Heere Heeresma, geboren in Amsterdam in 1932'. Dat klopt.

'Hij wordt al vroeg wees'.

Dat klopt niet, want zijn moeder overlijdt als Heeresma nog net geen 53 is, vroeg kunnen we dat niet noemen. De tekst gaat door: *'wat hem niet belet aan de VU te Amsterdam filosofie te gaan studeren'*.

De VU klopt niet. En dat hij filosofie gaat studeren is ook larie.

'Later stapt hij over naar de TH te Delft...'

Ook dat klopt voor geen meter.

'en studeert in rap tempo af als waterbouwkundig ingenieur.'

Klopt ook niet.

'Na enige tijd stage te hebben gelopen in het kurkdroge Nairobi', dat klopt opnieuw niet.

'keert hij teleurgesteld terug om zich dan maar aan de schone letteren te wijden...'

Het is allemaal kletskoek.

Vandaar mijn negende tip:

9. Geef de gebiografeerde een stem, maar neem vooral niet alles klakkeloos van hem aan!

Heere Heeresma overleed als gezegd in 2011, en mijn tiende en laatste tip is:

10. Wacht tot de gebiografeerde overleden is en sla pas dan uw slag!

Zeker in het geval van Heere Heeresma was het ondenkbaar geweest om een biografie van hem te maken tijdens zijn leven. Hij was namelijk een onmogelijke man die zich er onuitputtelijk mee bemoeid zou hebben. Een voorbeeld van dat onmogelijke van Heeresma: al in 2000 stelde ik, op zijn verzoek, een brievenboek samen met zijn brieven gericht aan mij. Uitgeverij De Prom zou het uitgeven, het werd een fraai gebonden boek, en ... dat was dan weer een diep gekoesterde wens van mij, daar moest dan ook een namenregister in komen. De uitgever, Wim Hazeu, ging daarmee akkoord want ook hij hield van registers, en aangezien veel schrijvers, uitgevers, en andere types in die brieven ter sprake kwamen werd het een prachtregister waar je echt mee voor de dag kon komen. Toen kwam het moment waarop Heeresma de drukproeven onder ogen kreeg en erop reageerde. Dat register vond hij prima, maar... hij stelde wel één voorwaarde: de verwijzingen naar de pagina's moesten worden geschrapt!

Hazeu, door Heeresma overigens wel eens Wim Hoezo genoemd, vond dat natuurlijk, evenals ik, bespottelijk. En we hebben Heeresma geprobeerd op andere gedachten te brengen. Dát bleek vergeefse moeite. Maar wat heb je aan een namenregister als de paginaverwijzingen ontbreken? Heeresma legde het ons uit: 'Kijk, hoe gaat het met de potentiële klant? Die komt een boekwinkel binnen, ziet het boek, kijkt erin, ziet het register, als hij erin voorkomt bladert hij even naar waar hij genoemd wordt, leest die passage en legt het boek weer terug. Zonder die paginaverwijzing zal hij veel eerder het boek kopen om het thuis te lezen.'

En zo verscheen het boek met enkel een alfabetische opsomming van namen achterin... En ja hoor, geheel voorspelbaar, criticus Hans Renders, die het boek besprak voor Het Parool eindigde zijn recensie met de regel: *'En helemaal krankjorum is natuurlijk dat in het toegevoegde personenregister de paginaverwijzingen ontbreken.'* (*10)

Oh zalige dwarsheid! Wat hebben Heeresma's humor en de bravoure waarmee hij heilige huisjes omver schopte mij een plezier verschaft, en mij niet alleen.

Bestaan ze nog, die zalig recalcitrante eenlingen in de letteren?

Moet een biografie van zo iemand, niet vooral een collectie worden van dit soort kostelijke verhalen? Ik doe mijn best.

Tot zover mijn verhaal voor vanmiddag. Mijn dank is groot voor uw aandacht.

NOTEN:

1. 'En de naam is Heeresma', Een tragikomische documentaire over schrijver en dichter Heere Heeresma, regisseur John Albert Jansen, Joodse Omroep, 2022
2. Bert Sliggers, in interview in de Nottebohmkrant (April 2019).
3. Tussen pulp en literatuur, een contextuele en tekstuele analyse van de populaire pornografische romans van Louis Ferron, Jef Geeraerts, C.C. Krijgelmans en Heere Heeresma (1968-1972), door Karen Van Hove, september 2020, KU Leuven
4. Kees Lekkerkerker (1910-2006), letterkundige, tekstbezorger en bibliograaf
5. Dick Welsink heeft, ook met via andere kanalen verkregen kennis, alsnog de onder pseudoniem verschenen porno-titels weten op te nemen in de Heeresma bibliografie. Er is een openbare link naar de auteurs- bibliografie van het Letterkundig Museum (nu Literatuurmuseum): https://www.dbnl.org/tekst/_med003mede01_01/_med003mede01_01_0340.php?q=bulle#hl1
6. Gijs Groenteman 'ISCHA, Verhalen van vrienden, familie en vrouwen' (2^e herziene druk, Prometheus, Amsterdam, 2020)
7. Dane, J., & Renders, J. W. (editors), Biografie & Psychologie. Boom/Biografie Instituut. (2007).
8. 'Heeresma houdbaar', een bloemlezing uit de verhalen van Heere Heeresma, Uitgeverij van Oorschot, Amsterdam, 2024
9. Gerrit Komrij, in essay 'Onechte billen', opgenomen in Morgen heten we allemaal Ali, 2010, De Bezige Bij, Amsterdam.
10. Hans Renders, 'Heeresma was here', Het Parool, 2 november 2000. Bespreking van Heere Heeresma's 'Vlieg vogel, vlieg met me mee tralala', De Prom, Baarn, 2000

